

**Universiteit
Leiden**
The Netherlands

Het Hoger Onderwijs-debat vereist constructievere bijdragen

Jorritsma-van Oosten, J.

Citation

Jorritsma-van Oosten, J. (1995). Het Hoger Onderwijs-debat vereist constructievere bijdragen. *Bestuurskundige Berichten*, 10(1), 9-10. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233861>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233861>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Waar het werkelijk om gaat: betere kwaliteit van hoger onderwijs

Wim van Gelder

Lid van de Tweede Kamer voor de Partij van de Arbeid (PvdA)

Minister Ritzen en staatssecretaris Nuis zijn gehandicapt aan hun (vervolg-)opdracht begonnen. In het regeerakkoord zijn weer bezuinigingen op onderwijs aangekondigd, maar nu eens niet over alle sectoren verdeeld. Het funderend onderwijs is bewust buiten schot gebleven. De nadruk lag nu op bezuinigingen op het hoger onderwijs. Grotendeels op de studiefinanciering en voor de rest op de hogescholen en universiteiten.

De politiek kan besluiten dat er voor bepaalde beleidsterreinen minder geld wordt uitgetrokken. Niet om de direkt betrokkenen te pesten, maar uiteindelijk omdat besloten is schoon schip te maken waar het het overheidstekort betreft. De reacties dat bezuinigingen op het hoger onderwijs niet mogen en/of kunnen zijn dan ook niet erg adequaat. Hoe wenselijk of onwenselijk bepaalde bezuinigingen zijn, is een kwestie van politieke keuzes. Dat neemt niet weg dat een kabinet ervoor te zorgen heeft dat condities geschapen worden om de beoogde bezuinigingen mogelijk te maken.

Na het bekend worden van de bezuinigingen zijn argumenten naar voren gekomen die reëel zijn en dus ook door de verantwoordelijke politici geaccepteerd moeten worden.

Bezuinigingen zijn moeilijk door te voeren als de instellingen en studenten volledig dwars liggen. Dat geldt temeer omdat de achtergrond van de huidige discussie niet uitsluitend een financieel probleem betreft. Er is immers alle aanleiding een bredere discussie te voeren over de vraag hoe

het rendement van het hoger onderwijs verbeterd kan worden. Studenten moeten binnen een kortere tijd de instelling met een afgerond diploma kunnen verlaten. Het uitwerken van dit algemene uitgangspunt leidt tot een aantal opdrachten, en wel:

- a) de aandacht voor de opleidingsfunctie van universiteiten en hogescholen, de eerste meer dan de laatste, moet weer meer nadruk en aandacht krijgen;
- b) programma's dienen zo te zijn ingericht dat ze in principe in de vastgestelde tijd/cursusduur zijn te doorlopen;
- c) studenten die voor de verkeerde opleiding gekozen hebben, dienen daarop angesproken te worden en verwezen naar meer geschikte opleidingen;
- d) de cursusduur moet meer gevarieerd worden en ook mogelijkheden toelaten eerder met een maatschappelijke kwalificatie de instelling te verlaten.

Al deze maatregelen kunnen een bijdrage leveren aan een efficiënter en effectiever hoger onderwijs; effectiever in de zin dat meer differentiatie naar inhoud en duur van opleidingen meer dan ooit nodig is. Over deze maatregelen is op zich geen verschil van mening. Problemen ontstonden eerst toen de vraag aan de orde kwam of hiermee 500 miljoen gulden te besparen zou zijn, en dan ook nog in 1998.

De argumenten die naar voren gebracht zijn om aan te tonen dat dat geen haalbare kaart zou zijn, waren overtuigend. Dat was dan ook de reden dat bij de behandeling van de begroting van het ministerie van OCW voor 1995 de minister opgeroepen is een dialoog te starten over wat financieel dan wel mogelijk was. Naarmate instellingen een grotere bereidheid uitspreken gevolg te geven

aan de in het regeerakkoord verwoorde uitgangspunten, zou de financiële taakstelling verbonden aan de stelselherziening verlaagd kunnen worden. Tegelijkertijd zou de minister er goed aan doen de bestaande wachtgeldproblemen te helpen verzachten om daarmee ruimte te creëren voor de beoogde reorganisaties. Tenslotte zou op andere terreinen bekeken moeten worden hoe de efficiëntie is te vergroten, zoals door het tegengaan van overhead en het beter afstemmen van het onderwijsaanbod.

De minister heeft die opdracht aangevaard en binnen korte tijd een plan op tafel gelegd dat aan de belangrijkste bezwaren van de instellingen tegemoet kwam. Er wordt een wezenlijke bijdrage geleverd aan het oplossen van de wachtgeldproblemen en tegelijkertijd komt er meer ruimte voor het organiseren van de stelselwijziging. Hoe je het wendt of keert, aan de reële bezwaren verbonden aan een besluit dat in de zomerperiode genomen is, wordt tegemoet gekomen. De instellingen bleken dat bij monde van hun woordvoerders aanvankelijk ook te waarderen. Zowel van Lieshout voor de universiteiten als Van der Hek voor de hogescholen bleken tevreden. Tevreden, op één punt na. En dat is het punt waar de discussie zich nu op concentreert, de voorgestelde verhoging van de collegegelden.

Het beeld dat opgeroepen wordt door de recente voorstellen van Ritzen is dat de instellingen redelijk buiten schot blijven en de studenten extra belast worden. Wel moet daarbij aangetekend worden dat elke bezuiniging op het hoger onderwijs op één of andere wijze de studenten raakt.

Een tegenstelling tussen het belasten van de instellingen of de studenten is daarmee te zwart-wit. Vast staat dat een verhoging van de colle-

gegelden alleen te rechtvaardigen is als de kwaliteit van het aanbod van de instellingen verbeterd wordt. Met name daarvoor is ook extra geld ter beschikking gesteld. De uitdaging is nu de op korte termijn te bereiken verbeteringen in het onderwijs te benadrukken en alleen in relatie daarmee eventuele verhogingen van de collegegelden te accepteren. Tegelijkertijd valt op dat een paar thema's

buiten schot zijn gelaten, zoals de hoge bestuurslasten en het inefficiënte systeem van aanbod van opleidingen. Hieraan dient de komende tijd eveneens voortvarend gewerkt te worden, al dan niet als basis voor het tegengaan van de verhoging van de collegegelden. De discussie daarover is nog niet afgerond op dit moment.

Ik heb slechts een korte schets kunnen

geven van de manier waarop de discussie tot nu toe verlopen is. Voor mij is daarbij essentieel vast te stellen dat de politiek keuzes heeft te maken, maar vervolgens niet blind kan zijn voor de gevolgen. Hopelijk wordt het mogelijk binnen niet al te veel tijd de discussie te starten over het thema waarom het werkelijk gaat: het verbeteren van de kwaliteit van het Hoger Onderwijs. ■

Het Hoger Onderwijs-debat vereist constructievere bijdragen

Joke Jorritsma-van Oosten

Lid van de Tweede Kamer voor de Democraten '66 (D66)

In het regeerakkoord is een bezuiniging ingeboekt op het onderwijs van f 1,5 miljard. Daarbij is uitgegaan van het ontzien van wat genoemd wordt het funderend onderwijs. D66 vindt dat ook een goede zaak, omdat het buitengewoon belangrijk is dat het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het funderend beroepsonderwijs zo goed mogelijk zorg kunnen dragen voor de ontwikkeling van kinderen en jonge mensen. Daar wordt de basis gelegd van waaruit deze mensen de maatschappij in gaan. Een en ander houdt echter wel in, dat de bezuinigingen volledig terecht komen bij het hoger onderwijs, te weten het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs. Het uitgangspunt is daarbij dat er f 500 miljoen bezuinigd wordt op het hoger onderwijs en f 1 miljard op de studiefinanciering (de verlagingen van de basisbeurs die op dit moment worden doorgevoerd zijn overigens het gevolg van beleid van het vorige kabinet - wel door D66 gesteund - en staan los van de f 1 miljard).

Naast deze financiële plannen loopt nog een andere lijn: die van de 'stel-

selwijziging hoger onderwijs'. Dit houdt in een differentiatie van de cursusduur in het hoger onderwijs, zowel het HBO als het WO. Overigens moet dat tot gevolg hebben dat er - op termijn - een verkorting zal optreden van de gemiddelde verblijfsduur met een half jaar, wat ook weer een bezuiniging tot gevolg zal hebben. Het één is dus niet los te zien van het ander.

Waarom is nu die differentiatie nodig? Om te beginnen omdat de tegenwoordige studentenbevolking steeds grotere verschillen vertoont in individuele capaciteiten, motivatie en belangstelling. Bovendien vertoont de vraag vanuit de maatschappij en de arbeidsmarkt naar relevante opleidingen steeds grotere verschillen in aard, inhoud, niveau en duur. Daarom is de huidige situatie, waarin alle opleidingen formeel 4 jaar duren (een soort starre eenheidsworst dus) volstrekt achterhaald. Waar D66 naar streeft is: studie op maat. Dit moet opleveren dat studenten een opleiding volgen, die aansluit bij hun capaciteiten en motivatie en die bovendien een diploma geeft dat maatschappelijk relevant is en maatschappelijk herkenbaar.

In dit totaal speelt ook selectie een rol. Het debat hierover moet niet worden beperkt tot de vraag waar de selectie moet plaats vinden: aan de

poort, na één jaar of bijvoorbeeld na drie jaar. In een gedifferentieerd hoger onderwijs zal ook variatie nodig zijn in selectieprocessen. Selectie is een integraal kenmerk van hoger onderwijs. Bij gedifferentieerde systemen is het als het ware ingebouwd.

Het tot stand brengen van dit nieuwe stelsel is een proces dat veel overleg vraagt. Hoe dit zal moeten gebeuren is uiteengezet in de zogenaamde procesbrief van staatssecretaris Nuis. Daaruit blijkt dat het zwaartepunt ligt bij overleg met de instellingen. Verder ook met de VSNU en de HBO-raad. Bovendien met de studenten, vertegenwoordigers van branche-organisaties, werkgevers en andere deskundigen.

Voor wat betreft de studiefinanciering: de duur van de basisbeurs wordt gelijk aan de cursusduur. Dat kan alleen als de studies 'studeerbaar' zijn. Dat wordt beproven in een tripartiet overleg tussen overheid, instellingen en studenten. Naast de differentiatie in cursusduur is deze studeerbaarheid voor D66 een heel belangrijk punt.

Het is dus duidelijk dat voor een goede voortgang van de ontwikkelingen bij het hoger onderwijs overleg op alle fronten absoluut noodzakelijk is. Door alle commotie over de regeringsplannen en de reacties van instellingen en studenten daarop, was

er een absolute patstelling ontstaan. Het is de grote verdienste van minister Ritzen en staatssecretaris Nuis dat ze hieraan een eind hebben gemaakt en de onderhandelingen weer hebben vlot getrokken. Dat hebben ze gedaan door middel van een intentieverklaring samen met de voorzitters van de VSNU en de HBO-raad.

Wat staat er nu - in grote lijnen - in die intentieverklaring? De opbrengsten van de stelselwijziging worden wat naar achteren geschoven in de tijd en worden binnen reële proporties gebracht, namelijk f 200 miljoen. Op de korte termijn wordt de taakstelling verminderd, rekening houdend met de wachtgeldproblematiek en er is f 500 miljoen beschikbaar voor de studeerbaarheid en de onderwijskwaliteit. De prijs voor deze intentie is evenwel een collegegeldverhoging van f 1000,-. Dit nu vinden wij onevenwichtig en wij gaan hiermee dan ook niet op voorhand akkoord. Dat wil overigens niet zeggen dat enige verhoging van de eigen bijdrage van de studenten voor ons onbespreekbaar is, maar er moet wat tegenover staan en het moet pas

sen in het evenwichtige geheel waarin een koppeling aanwezig is tussen collegegelden, studeerbaarheid en een efficiëntere besteding van middelen door de instellingen. De mate waarin aan de universiteiten en hogescholen wordt gevraagd bij te dragen aan de bezuinigingen is erg bescheiden, zeker gezien in het licht van de aanslagen op de studiefinanciering.

Daarom heeft de D66-fractie (samen met de andere coalitie-fracties) aan de minister verzocht om in de komende vijf weken weer te gaan praten met de universiteiten en de hogescholen met als doel het vinden van aanvullende bezuinigingen op de begrotingen van de instellingen. Mogelijkheden hiervoor worden aangedragen in een rapport van een zogenaamde 'technische commissie', die bestond uit ambtenaren van de ministeries van onderwijs en financiën en uit zogenaamde 'externen', die hebben geadviseerd over het invullen van besparingen bij de instellingen voor hoger onderwijs. Dat waren onder andere een effectievere bestuursstructuur, een vermindering

van de overhead, doorberekening van de facilitaire kosten voor het derde geldstroomonderzoek, betere verdeling van de opbrengsten van de derde geldstroom, betere doorstroming van studenten en tegengaan van versnippering van studierichtingen.

Ook met de vakbonden kan gekeken worden naar de arbeidsvoorwaarden en het personeelsbeleid. Wij verwachten van de instellingen een minder vrijblijvende en meer consistente opstelling. Overigens verwachten wij ook van de studenten een constructieve deelname aan het tripartite overleg.

De minister heeft toegezegd dat hij, uitgaande van de bestaande intentieverklaring, met de andere partijen zal gaan praten en eind januari hierover aan de Tweede Kamer zal rapporteren.

Dat wachten wij af, in het vertrouwen dat er een evenwichtig pakket uitkomt en dat er bovendien weer een constructief overleg op gang komt, tussen alle partijen, ten einde de financiële en inhoudelijke problemen te kunnen oplossen. ■

De heer Schutte over het hoger onderwijs

G.J. Schutte

Lid van de Tweede Kamer voor het Gereformeerd Politiek Verbond (GPV) en voorzitter van deze kamerfractie

Zelden zullen voornemens met betrekking tot het hoger onderwijs tot zoveel verwarring aanleiding hebben gegeven als nu het geval is met de plannen van het duo Ritzen/Nuis. De directe oorzaak van de problemen gaat terug naar de afgelopen zomermaanden. Toen werden in kleine kring plannen uitgedacht voor een forse bezuiniging

op het hoger onderwijs ten behoeve van een te vormen paars kabinet. Daarbij stond niet de inhoud van de plannen centraal maar de bezuinigingstaakstelling. Het onderlinge vertrouwen tussen de verschillende componenten van paars was zo gering, dat zij elkaar moesten binden aan een op te brengen bedrag aan bezuinigingen. Dit bedrag was niet gebaseerd op een berekening van hetgeen haalbaar zou zijn, maar op het gevoel dat een groot departement als dat van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in staat moest zijn een flink deel van de in totaal benodigde 18 miljard aan bezuinigingen op te brengen.

Hoe flinterdun de berekeningen waren bleek wel uit de berichten dat de toenmalige fractiespecialisten van paars, onder wie de heer Nuis, niet verder kwamen dan een bezuiniging van 165 miljoen exclusief de studiefinanciering. Dit heeft de heren Ritzen en Nuis echter niet belemmerd de hun aangeboden portefeuille te aanvaarden.

De gevolgen hebben zich zoals bekend snel gewroken. Dat er voor de voorgenomen maatregelen binnen het hoger onderwijs zelf weinig draagvlak bestaat is geen verrassing. Niemand snijdt graag in eigen vlees. Maar het verzet wordt wel erg gemakkelijk gemaakt als zonneklaar is

dat een reorganisatie, zoals de opstellers van het regeerakkoord voor ogen stond, feitelijk niet kan. Terwijl zeker niet binnen één kabinetsperiode de afgesproken bezuinigingen kunnen worden gehaald.

In het nauw gedreven tussen de financiële taakstelling en de harde werkelijkheid zal de minister hebben gedacht: 'als het dan niet kan zoals het moet, moet het maar zoals het kan. Wat ik niet rechtstreeks bij de universiteiten en hogescholen kan halen, haal ik dan maar bij de studenten.'

Wat nu van dit alles te denken?

Opmerkelijk is dat voor de meeste ideeën op zichzelf beschouwd wel wat te zeggen is. Problemen ontstaan door de cumulatie van ideeën, die bovendien nog in een strak keurslijf van de tijd worden geperst. Als dan bovendien steeds weer nieuwe combinaties worden aangebracht, wordt het beeld wel erg troebel.

Gegeven de noodzaak van omvangrijke bezuinigingen op de overheidsuitgaven ga ik er van uit, dat het onderwijs daarbij niet geheel kan worden ontzien. Na alle ingrepen welke in het verleden zijn toegepast op het primair en secundair onderwijs vind ik het ook onvermijdelijk dat de nadruk komt te liggen op het tertiair onderwijs. Ook vind ik het terecht dat daarbij niet de kaasschaafmethode wordt toegepast. Dat zou een beleidsame beslissing zijn, waarbij keuzen worden ontlopen, terwijl niet wordt nagedacht over het aanpassen van de eisen aan het onderwijs te stellen.

Een reorganisatie van het hoger onderwijs is in die zin dat de uniforme cursusduur wordt verlaten en de gemiddelde studieduur wordt verkort een verantwoorde optie. Op termijn moeten hieruit financiële voordelen voor de overheid kunnen voortvloeien. Als vooropgezet doel is dit echter onjuist. We kunnen ons niet permitteren de kwaliteit van het hoger onderwijs ondergeschikt te maken aan budgettaire prioriteiten.

Hoger onderwijs voor velen is een goede doelstelling, onderwijs passend

bij iemands aanleg en kwaliteit is een betere. Daarom is een zorgvuldige selectie in het secundair onderwijs en waar nodig ook bij de poort een goede zaak. Een goede begeleiding tijdens de propeadeuse zal moeten zorgen voor een tijdige verwijzing naar de juiste studierichting.

Hier ligt een directe relatie met de invoering van een prestatiebeurs. De gedachte als zodanig is zeker niet af te wijzen. Voor wie normaal studeert verandert er per saldo niet veel. Maar het gaat er dan wel om de mogelijkheden te bieden om normaal te studeren en onnodige mislukkingen te voorkomen.

Een forse verhoging van het collegegeld kan natuurlijk niet los worden gezien van het stelsel van studiefinanciering. Een collegegeldverhoging van f 1000,- in combinatie met een prestatiebeurs op het per 1 januari 1995 geldende verlaagde niveau zal hoe dan ook een drempel gaan vormen, in het bijzonder voor studenten uit gezinnen met een midden-inkomen. Als het daarbij gaat om grotere gezinnen zal de drempel extra hoog zijn, omdat de Tweede Kamer inmiddels in meerderheid heeft ingestemd met forse bezuinigingen op de kinderbijslag, die extra zwaar drukken op grotere gezinnen.

Afgezien van deze bezwaren zijn er nog andere algemeen-politieke bezwaren tegen een belangrijke verhoging van het collegegeld. Vervanging van bezuinigingen op de overheidsuitgaven door hogere collegegelden is een vorm van afwenteling van lasten op burgers. Als het in de vorm van een belasting- of premieverhoging was gegoten zou het worden afgewezen, omdat de collectieve uitgaven niet omhoog mogen. Het collegegeld is formeel geen belasting, maar het drukt niet minder op de burgers.

Mijn conclusie op dit moment is dus: de regering heeft zich zelf in de nesten gewerkt. Een echt goede oplossing lijkt in dit stadium niet meer mogelijk. Het is te hopen dat de gebeurtenissen geen blijvende schade aan het hoger onderwijs zullen berokkenen. ■

